

הם - "הוא משה ואהרן" קאי על משה בפני עצמו ועל אהרן בפני עצמו, וכאילו הי' כתוב "הוא משה והוא אהרן".

בשליחותם - היינו שכל אחד מהם קיבל וביצע את השליחות באופן שונה. ובצדקתם - שני האופנים במילוי השליחות היו תוצאה ממעלתם וצדקתם הפרטית של כל אחד מהם.

ו, כט
אוצר החכמה
וידבר ה' אל משה לאמר אני ה' דבר אל פרעה מלך מצרים את כל אשר אני דבר אליך

אני ה': כדאי אני לשלמך ולקיים דברי שליחותי.

אינו מפרש "נאמן לשלם שכר", כי כאן נאמר "אני ה'" בתחילת ענין, ובמקום כזה אינו מתאים הפירוש "נאמן לשלם שכר" (ראה בהערה לרש"י בתחילת פרשתנו).

ז, ב
אתה תדבר את כל אשר אצוך ואהרן אחיך ידבר אל פרעה ושלח את בני ישראל מארצו

אתה תדבר: פעם אחת כל שליחות ושליחות כפי ששמעת מפני, ואהרן אחיך ימליצנו ויטעימנו צאזני פרעה.

צריך ביאור:

א. מה קשה בכתוב זה שרש"י צריך לפרשו, ומהו החידוש בפירושו.
ב. מנין לו לרש"י שמשה דבר "פעם אחת" בלבד.
ג. לכאורה הי' לו לומר "כל ציווי וציווי" (בהתאם ללשון הכתוב - "כל אשר אצוך").

ד. המלים "כפי ששמעת מפני" מיותרות לכאורה.

ה. מהו הכפל "ימליצנו ויטעימנו".

ו. "באזני פרעה" - בפסוק נאמר רק "ידבר אל פרעה".

והביאור:

בפרשתנו קשה:

א. הרי משה טען בתחילה "לא איש דברים אנכי גו' כי כבוד פה וכבוד לשון אנכי" (שמות ד, י), וה' ענה לו "והי' הוא (אהרן) יהי' לך לפה", ואם כן למה חזר שוב על אותה טענה "הן אני ערל שפתיים"? ואם בדבריו עתה הי' חידוש - קושי נוסף - על מה שידע קודם, איך תוקן קושי זה על ידי מענה הקב"ה כאן, שתוכנו כמענה הראשון - שאהרן ידבר גו', בלי כל חידוש נוסף?

ב. הבדל זה שבין דיבורו של משה לדיבורו של אהרן - הי' לו להכתוב לפרשו בפעם הראשונה שבא לדבר אל פרעה - "ואחר בא משה ואהרן ויאמרו אל פרעה גו' שלח את עמי" (שמות ה, א)?

לכן מפרש רש"י שאכן ישנו חילוק גדול בין הכתוב בפרשת שמות לבין הכתוב כאן, הן בדבריו של משה הן במענה הקב"ה:

בתחילה אמר משה שהוא "כבוד פה", "בכבידות אני מדבר" (רש"י), היינו שהי' יכול לדבר, אבל בקושי, ועל זה ענה הקב"ה, שאהרן יפרט ו"יטעים" את דבריו לפני פרעה, וזה יתקן את החסרון של כבידות הדיבור. אבל עכשיו בא משה לידי הכרה שהוא "ערל שפתיים", "אטום שפתיים" (רש"י), היינו ששפתיו היו כאילו אטומות, באופן שנבצר ממנו מלדבר לגמרי. ולכן תמה משה - איזה תועלת יש בהליכתו אל פרעה?

על זה ענה לו הקב"ה "אתה תדבר": לשון זה (בנוסף להיותו ציווי) הוא גם הבטחה, שלמרות היותו "ערל שפתיים" - ידבר; הקב"ה יתן לו את היכולת לדבר.

וזהו שרש"י מדייק "כל שליחות ושליחות", שיכולת משה לדבר היתה אך ורק מפני שזו היתה שליחותו של הקב"ה. וגם: כוונת דיבורו של משה לפרעה היתה אך ורק למסור שליחותו של הקב"ה (ולא לשכנע אותו בדברי טעם); משה הי' השליח שהעביר את דבר ה' לפרעה, וכתוצאה מזה הי' עליו למסור את הדברים בדיוק ממש כפי ששמעם מפי המשלח, ללא שינוי כלל.

לפי זה מובנת אריכות לשון רש"י וכן הדיוקים בלשונו:

פעם אחת - כשם שהקב"ה אמר את הדברים פעם אחת.

כל שליחות ושליחות - כנ"ל.

כפי ששמעת מפי - באותו לשון בדיוק כמו ששמע מהקב"ה.

ואהרן אחיך ימליצנו - גם מלשון תרגום (מלשון הקודש ללשון מצרי): משה הרי דיבר בלשון הקדש ("כפי ששמעת מפי"), ופרעה לא הכיר שפה זו (רש"י ויחי נ, ו), ולכן הוצרך אהרן לתרגם את הדברים (וככתוב (מקץ מב, כג) "כי המליץ בינותם", ופירושו המתרגם).

ויטעימנו באזני פרעה - בנוסף לכך הי' עליו להסביר ולהטעים את תוכן דברי משה כך שיתקבלו אצל פרעה ויכנסו לאזניו (וכפי שרש"י מפרש בריש פרשת ויגש: "דבר באזני אדוני, יכנסו דברי באזניך").

אמנם, מה היתה התועלת בדיבורו של משה אל פרעה, בשעה שפרעה לא הבין כלל את הדברים?

אלא:

הצדקה

על "ראה נתתיך אלקים לפרעה" (פסוק הקודם) מפרש רש"י "שופט ורודה, לרדותו במכות ויסורין". ולפי זה מובן שגם דיבורו של משה הי' חלק מרדי' זו: משה דיבר אל פרעה דברים קשים, וצורת דיבורו, בקול משפט ורוגז, והבעת פניו, היו בדוגמת "מכות ויסורין".

יינה של תורה

מבואר בחסידות שכאשר הקליפות הם בשיא תקפם, גם הצדיק אינו יכול להכניעם ולבטלם, ורק הקב"ה, שממנו לא יפלא שום דבר, יכול לעשות זאת. וזהו "ראה (לשון חידוש) נתתיך אלקים לפרעה" - הקב"ה העניק למשה כח ויכולת אלקי, כך שהי' יכול לרדות את פרעה במכות ויסורין, למרות שפרעה הי' אז עדיין במלוא תקפו.

וכח זה ניתן למשה דוקא, כי מאחר שהוא הי' נשיא הדור, שעל ידו נמשך דבר ה' לבני ישראל, לכן נתגלה על ידו כחו ויכלתו יתברך.

זוהי משמעותה הפנימית של דיבורו של משה אל פרעה - בדיבור זה הי' משום הכנעתו ושבירתו של פרעה בהיותו עדיין בתקפו.

לפי זה מובן הטעם שלא הי' מספיק שאהרן ידבר אל פרעה (כי הכנעה ושבירה זו היתה בכחו של משה בלבד), וכן מובן מה שמשה דיבר אל פרעה בלשון הקודש, למרות שפרעה לא הבינו (ראה לעיל), כי דיבורו זה הי' לצורך שבירה (לא בירור), ולכן לא הי' חשוב שפרעה יבין את הדברים.

ומכיון שכח זה התגלה במשה בגלל היותו שליח ה', שעל ידו נתגלה כחו יתברך, לכן הי' עליו למסור את הדברים לפרעה בדיוק "כפי ששמעת מפיי", על דרך "שכינה מדברת מתוך גרונו של משה".

לכן התחיל סדר זה (של מסירת הדברים בדיוק "כפי ששמעת מפיי") לאחר טענת משה "ואני ערל שפתים" דוקא, לא לאחר טענתו "כבוד פה וכבוד לשון אנכי" (ראה לעיל): היותו "ערל שפתים" הי' ביטוי לביטולו המוחלט של משה (שלגודל ביטולו לא הי' מסוגל לדבר ולהשפיע כלל), ומחמת ביטול זה הי' ראוי שיתגלה בו הכח האמור.

שם: פעם אחת כל שליחות ושליחות כפי ששמעת מפי ואהרן אחיך ימליצנו ויטעימנו
בלזני פרעה

הרי שהמענה לטענת "הן אני ערל שפתים" היא בשתים: (א) הקב"ה יאפשר
למשה עצמו לדבר, למרות היותו כבד פה ("אתה תדבר" לשון הבטחה); (ב)
אהרן יהי' לו למליץ (ראה לעיל).

וצריך עיון קצת מרש"י לעיל (ו, יג): "וידבר ה' אל משה ואל אהרן, לפי
שאמר משה ואני ערל שפתים צירף לו הקב"ה את אהרן להיות לו לפה ולמליץ",
היינו שהמענה העיקרי לטענת "ואני ערל שפתים" היא - צירופו של אהרן.

ואולי יש לומר (אמנם בדוחק), שלכן מוסיף שם רש"י "להיות לו לפה ולמליץ",
היינו שלא זו בלבד שעל אהרן "להטעים" את דבריו של משה, אלא עליו להמליץ
אותם לפרעה (היות שפרעה לא הבין את דברי משה - ראה לעיל). ועל דרך לשון
הכתוב (שמות ד, י) "הוא יהי' לך לפה" (למליץ, רש"י) שנאמר בדיבור אהרן אל
העם, שאז לא דיבר משה אליהם כלל.

(אבל קשה לפרש "ולמליץ" במובן של-תרגום מלשון הקדש ללשון מצרי
(וכפי שפירש רש"י לעיל (מקץ מב, כג) לגבי "כי המליץ בינותם") - כי בפשטות
נקט רש"י לשון הכתוב בפרשת שמות עם פירושו, כנ"ל).

ולהעיר מרש"י על הפסוק הקודם, ד"ה יהי' נביאך. תרגום שמות ד, טז. ויש
להאריך בזה.

ז, ג

ואני אקשה את לב פרעה והרביתי את אתתי ואת מופתי בארץ מצרים
ואני אקשה: ...בחמש מכות הראשונות לא נאמר ויחזק ה' את לב פרעה אלא ויחזק לב
פרעה.

בנחלת יעקב מפרש שגם בחמש המכות הראשונות הקשה ה' את לב פרעה,
אלא שבכתוב לא נאמר "ויחזק ה' את לב פרעה" (כדיוק לשון רש"י "לא נאמר
ויחזק ה' את לב פרעה", ולא כתב בלשון פשוטה "לא ויחזק ה' את לב פרעה"
וכיוצא בזה).

(והוא מפרש ש"בחמש מכות הראשונות סיבב הקב"ה פעולות שנתחזק לבו
כמו... במכת דם שאמרו על ידי מכשפות אתם עושים כן... וזהו ויחזק לב פרעה,
אבל ויחזק ה' היינו שהקב"ה חזקו בפירוש ולא על ידי פעולות וסיבות").

ולכאורה כן משמע מזה שמפורש בכמה וכמה מן האותות והמכות - החל
מבליעת מטה אהרן (פסוק יג. כב. ח, יא. טו) - "ויחזק לב פרעה ולא שמע